

Да му намериш цаката (или от любов към тъщата)

В годините, когато под ръководството на Партията (както впрочем е и сега) се строяха основите на развитото социалистическо (никога не се говореше за комунистическо, както ни убеждават властимащите) общество, работа имаше за всички. Вярно и заплащането беше приблизително равно, независимо дали отговаряш само за шапката си или за техника и хора. Защото държавата тогава бе на негово величество работника, човека с ватенката и омазнения гащеризон. Независимо от това, че още тогава се усещаш как автоматизирането на производството намаляваше броя на работническата класа.

Тогава и на търговските кораби имаше големи екипажи. За един котел се грижеха по трима огньари, домакинците бяха двойно повече. И най-главното, на всеки кораб имаше по един Вуйчо (помполит). Както при вработените на Радичков – стои, гледа от високо и следи да се спазва линията (на партията). Престоите в пристанищата бяха по-продължителни, но пък слизанията на брега бяха задължително по тройки. По едно време, пак по съветски образец, някои умни глави бяха решили, че корабът е място за почивка. Така де, хора да те заместят има, пък ти си почивай един ден, нищо, че няма къде да отидеш. Спомням си за една такава „почивка“ на един от съветските буксири, който бе на ремонт при нас. Марфа, готвачката на буксира, се беше наконтила, червисала и важно се разхождаше по кея, а наоколо шум и прах от машинките, с които екипажът чисти ръждата от палубата. За да я пуснат в града, трябва с нея да излязат поне още двама, и това може да стане едва в края на работния ден. Питам я: „Марфа, къде така ?“, а тя важно отговаря: „У меня сегодня выходной“. Изграждането на такова общество изискваше от всички нас жертви. Една от тях беше, че на пазара имаше дефицит на стоки – маслини, портокали, банани, да не говорим за ананас и авокадо, уиски, дъвка и американски цигари. Също така за модни стоки (ако дънките и шушлеците можеха да се броят за такива). Но пък продуктите на „Родопа“ не бяха менте. Имаше държавен стандарт и санитарен контрол, и те се спазваха. Валутата на екипажите бе ниска, всеки долар се пестеше от държавата, дори предприятията трябваше да ги планират с година напред. И ако работникът можеше да си вземе от завода, да кажем пачка електроди, крепежни детайли, боя, или дори да си изработи някой детайл, то морякът какво можеше да измъкне от кораба?

Ако пренасят захар, торба от почистването на хамбара за ракията, дамаджана вино, ако на танкера превозваш вино от Алжир и нещо подобно. Но не винаги има такива стоки. Но нали да стоиш на сухо в пристанищата, а и на борда по време на преход - не става. Вземото шише или дамаджанка от къщи бързо свършва. А да се върнеш с празни ръце при семейството не става. Но нашегo брата моряка е изобретателен и му намира цаката. А на моряшкия жаргон тя се казваше „марфа“.

Социализмът, борейки се с контрабандно внесени стоки, дори бе въвел специални книжки, в които да се отбелязва донесената от моряка стока.

Това водеше понякога и до куриози, като този.

Проверяват при излизане от пристанището един моряк и в митницата го карат да разкопчае ризата си. А под нея нашия - с комбинезон! Сега би било дори модерно (свобода на половете). Човекът твърди, че така обича да си ходи. И така недостигът на някои „модни“ стоки у нас и в братския Съветски съюз спомагаха за тази търговска дейност. У нас се търсеха дънки и шушлеци. В Съветския съюз освен тях се търсеше и българският коняк „Плиска“, макар че нямаше нищо общо с името коняк, освен с цвета и есенцията. Рускините много търсеха „касинки“. Нашите пък - евтините руски ленени покривки, кристал, та дори и някои домашни дреболии. В Италия се търсеха съветските фотоапарати марка „Зенит“, „Зорки“ и др. И за да компенсират до нейде това несправедливо разпределение и дефицит на стоки, с тази трудна и благородна мисия се занимаваха голяма част от нашите екипажи. От това не пострадаха нито капитализма, нито социализма.

В първите години на проходящия у нас туризъм и провеждането на спортни мероприятия с участието на чужди спортисти у нас, от тях можеше да се купят по-евтини часовници и кецове, които у нас бяха скъпи или липсваха в търговската мрежа. През лятото на 1958 г. , близо два месеца с мои съученици работехме по маркирането на трасето на бъдещото ново шосе Шумен – Смядово. Със заработените пари и добавената пенсия от баща ми, от гостуващите в града унгарски спортисти си купих часовник. Бях един от малкото в класа. Но не бе за дълго. За новата година намалиха цената на часовниците. Пазарът бе зает с немски и съветски часовници и след ваканцията по-голямата част от класа вече си ги бяха закупили и търсенето на тази стока престана.

Пак преди промяната и дошлата за втори път у нас демокрация (пояснявам за младите читатели, че преди да се обявим за социалистическа страна,

бяхме страна с народна демокрация - хем народна, хем демокрация), във всеки по голям град у нас имаше книжарница за руска литература. За неосведомения човек бе трудно да се ориентира в курса на рублата. Спрямо долара тя бе по-скъпа, но спрямо лева имаше т.н. туристически курс и левът бе по-скъп от рублата. А в търговските плащания имаше пък златна рубла, която никой не можеше да види. Нещо като крипто валутата. Освен за страните от СИВ другаде тя не се използваше. Та руските книги у нас се продаваха на цена 0,80 от обявената на корицата стойност. Освен техническа литература, руска класическа, можеше да се купят и преводи от западни автори, източна литература. Някои от книгите така и не излязоха в превод на български.

През годините като строител във „Флотски арсенал“, водих ремонта на съветски спасителен буксир. Той беше оборудван с барокамери и имаше устройство за спасяване екипажа на останала на дъното подводна лодка. Офицерите от кораба проявиха интерес за закупуване на руска литература. Помолиха ме да отидем и в други близки до Варна градове да си намерят там търсените от тях заглавия. С моята „жигула“ ги водих в Шумен, Преслав, Омуртаг и до Търговище. Взеа що взеха и се върнахме благополучно. Смятах, че търсеха книги за своята библиотека. Но офицерите от щаба на дивизиона им ме светнаха, че книгите се купуват, за да се продадат като се върнат. Оказа се, че ние сме били по-добре снабдявани с руска литература, а поради разликата и в цената, книгите се оказват удобни за търговия.

Пред 1991 г. постъпих на работа в БМФ. Първите ми рейсове бяха за възлища до Мариупол и Варна. СССР бе пред разпад. Липсваха много стоки, магазините бяха почти празни, а малкото налични стоки не бяха по кесията на пролетариата. Оказа се, че най-изгодни са 5 кг кашони с индийски прах за пране. За руснаците те бяха скъпи. Но и у нас имаше недостиг на перилни препарати, така че екипажите на българските кораби, които бяхме там, почти ги изкупихме. Митничарите се видяха в чудо, но в наредбата им пишеше, че може да се купи по една кутия, но килограмите не бяха означени. Освен това имахме и разписките от банката за сменена валута. А банката продължаваше да дава рубли за долар, далеч по неизгоден курс.

Другата стока бе кафето. Него играчите от пристанището направо го носеха с чувал на кораба. А от лавките в пристанището някои си накупиха месо, за да си направят у нас наденици. Разбира се, тези две стоки

надлежно се скриваха, докато траеше митническата проверка. До 1990 г. при посещение на корабите в съветски пристанища на екипажа задграничните са се изплащали в рубли. Но държавата не разрешава изнасянето на рубли. Много от моряците са ги декларирали пред съответните власти, очаквайки да се натрупат достатъчно за по-едра покупка или до намирането на търсената стока. Така един от мотористите се надяваше да си купи хладилник „ЗИЛ“, но такива нямаше. Шефа, разбирайки на къде вървят нещата, побърза да ги използва и половин час преди да отплаваме докара на кораба пиано. Дали мотористът успя да си купи желанния хладилник, или рублиите му се обезцениха не знам. Ако не е успял, ще е жалко.

Моряшката професия не е лесна, но дава възможност на моряка да посети страни и градове, които при други обстоятелства би било трудно, а при соц-а - почти невъзможно. Когато тръгнах с кораб за Западна Европа, двете Америки и Азия, винаги търсех възможност да посетя забележителностите, музеите и галериите, които имаше там. Но за съжаление много трудно се намираха съмишленици, с които да излизаш заедно. Спомням си само за няколко, но за да не обидя някои, имена няма да назовавам. Ще разкажа само за някои впечатлили ме ситуации.

Първото ми отиване в Равена. Град богат на история и забележителни места. Последната столица на Римската империя, гроба на Данте, църквите с най-много мозайки, влиянието на арианството, обявено после от църквата за ерес, гробницата мавзолей на Теодорих - първият покръстен варварски владетел, та дори и цитаделата. Все места, които може да съзерцаваш, без да те прищпорва екскурзовода. Но братът моряк мисли за друго - как да купи лека кола или нещо друго, само да е по-евтино.

Та излизам аз в града в компания с други, които вече го познават, и отиваме до един магазин в центъра, на витрината на който има една шевна машина. За марката цената е поне три пъти по-ниска. Но магазинът ще отвори след час. И вместо да отидем до някое историческо място, а се оказа, че едно от най-известните е съвсем близо, ние се шляем, докато дойде часът. Тогава научаваме, че обявената цена е за покупка на изплащане.

На кея до фуражния завод е останало много разпиляно зърно, но работното време е свършило и работниците са си заминали. Е, нима ще го оставим така? Боцманът с едно колело, лопатка и метла с часове го събира и пълни чувал в магазинята, без да знае къде ще е смяната ни. Друг път пък са

останали дъски от укрепването на товара. Нищо, че са от топола. Те са пренесени до кораба, а после телферът с часове скърца, докато да ги качат на борда и потънат в магазинята.

Но най ме трогнаха голямата любов и уважение, с което някои от моряците се отнасяха към тъщите си. След като разбраха на кое място в покрайнините на града се оставят изхвърлените хладилници, перални, телевизори, преди да сме продухали машината, да отворим индикаторните кранове и останем на един агрегат, палубните моряци вече са донесли бялата техника и я качват на кораба. Въпреки опита си да ги изпреварят, веднъж нашите мотористи не успяха. Класираха се пак конкурентите. И по време на прехода, на ел. механика се отваряше работа. Цялата техника трябва да се провери и изправната да се отдели от другата. Тогава почва почистването и боядисването на изправната техника, другата се разглобява. Кое то може да послужи като резервни части се запазва, останалото - зад борд. И всичко това се прави, за да зарадват тъщата. Ако пък тя си има, нищо - ще ѝ трябва за вилата. Такива са моряците, много си обичат тъщите. А такива като мен грабваха камерата или фотоапарата и с карта в ръката отивахме я в някоя църква, или музей.

Една година товарехме клинкер за Израел. Рейсове бяха кратки. Веднъж на няма и два месеца товарим от Варна-запад, после от Турция и понякога от Кипър. В Израел от шипшандлера организирано палубна команда заедно с Барото купуваха цигари и бърбън, а после при връщането се предаваха на местната мафия. Третият капитан имаше задължението да предаде товара на съответното лице.

От машината, самостоятелно играеше един моторист, от Добрич. Когато трябваше да си носи вахтата, а това съвпаднаше с времето за предаване на стоката, той вместо в машината стоеше на палубата. Веднъж вместо за клинкер, трябваше да отидем до Таранто за пясък. Стоката бе реализирана там. Но мафиотите платиха с италиански лири, а те всеки ден се обезценяваха. И като се накупуваха кафе машини и фритюрници, ама с капацитет като за едно прилично бистро. Но видиш ли, било за вилата на дъщерята (не знам защо за тъщите нямаше нищо).

Караме въглища за фабриките в Измитския залив. Домакинът решил, че за новия му апартамент му трябва ъглова вана. А тук те били по евтини. Бях с него. Добре, но в магазина няма. Турците - услужливи, качват ни на едно камионче и отиваме в предприятието, където ги правят. Оказва се, че това е някаква работилница, където правят по няколко пластмасови вани на

седмица при най-примитивни условия. За спазване на технологията и за контрол на качеството – забрави !Ама са по-евтини. За съжаление и там нямаше.

Отивам от Измитския залив с влака до Хайдар паша и от там с шеркетото до Двореца Топ капу. С едно отиване не може да го разгледаш. С мен пожелава да дойде и 4-ия механик, младо момче, правеше първи рейс. Не знаеше нито разписанията на влаковете, нито как да се прехвърли от единия на другия бряг, така че бе готов да ме следва където и да отида. Единственото му желание бе да се обади от уличен телефон на майка си (мобилни още нямаше), че е в Истанбул. Нямаше валута, за да си плати входа. Казах, че ще му помогна, пък после ще ми ги върне. Отказа, щял да отиде друг път. Два часа ме чака, докато изляза. Така и не разбрах защо не пожела да влезе. А входа не е от най-скъпите. Може друг път наистина да е отишъл, а може и да не проявява интерес. Негова работа. Хора разни. Та такива работи. Как стоят сега нещата не зная. Но смятам, че особена промяна няма. Българинът като че ли не обича да харчи пари за музеи и картинни галерии. И на всичко намира цаката. На времето Индира Ганди искала да даде на бай Тошо няколко факира, та да се оправим, но Тато отказал любезно, като казал, че си има 7 милиона такива в България. Каквото искате си мислете, но заради тъщата нашия моряк е готов на всичко!

Евгени ЦЕНОВ